

FELSEFE DÜNYASI

2017/YAZ/ SUMMER Sayı/Issue: 65
FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ
Yerel, Süreli ve Hakemli Bir Dergidir.
ISSN 1301-0875

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm öğretim üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Yard. Doç. Dr.) *Felsefe Dünyası*'nın Danışma Kurulu/Hakem Heyetinin doğal üyesidir.

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Editör / Editor

Prof. Dr. Celal TÜNER

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ (Ankara Üniv.)
Prof. Dr. Ahmet İNAM (ODTÜ)
Prof. Dr. Celal TÜNER (Ankara Üniv.)
Prof. Dr. M. Kazım ARICAN (Yıldırım Beyazıt Üniv.)
Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR (Yıldırım Beyazıt Üniv.)
Yard. Doç. Dr. Necmettin PEHLİVAN (Ankara Üniv.)
Yard. Doç. Dr. M. Enes KALA (Yıldırım Beyazıt Üniv.)

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve Tubitak/ULAKBİM tarafından dizinlenmektedir.

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is published biannually. It is indexed by Philosopher's Index and Tubitak/ULAKBİM since 2004.

Adres/Address

Necatibey Caddesi No: 8/122
Kızılay - Çankaya / ANKARA
PK 21 Yenışehir/Ankara • Tel & Fax: 0 312 231 54 40
www.tufed.org.tr

Fiyatı / Price: 35 ₺ (KDV Dahil)

Banka Hesap No / Account No:

Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN : TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi ve Baskı / Design and Printed by.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

Alinteri Bulvarı 1256 Sokak No: 11

Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0 312 354 91 31 (Pbx) Fax: 0 312 354 91 32

Basım Tarihi : Temmuz 2017, 750 Adet

Söyleşi

Anlam, Doğru, Dil ve Gerçeklik¹

Ernie Lepore, bütünüyle “tırnak işaretleri”ni (quotation marks) konu alan ve bağlamcılık (contextualism) ve semantik bütüncülük (semantik

¹ Dr. Ernie Lepore, Amerika'nın önde gelen üniversitelerinden Rutgers'da Bilişsel Bilim Merkezinde (Center for Cognitive Science) Board of Governors profesör olarak eş başkanlık görevini yürütmektedir. Yukarıda onunla yapılan bir söyleşi bulunmaktadır. Lepore ile yapılan bu söyleşiyi, sıradan, herhangi bir söyleşi gibi düşünmemek gerekir; çünkü bu söyleşi bir filozofun -özel yaşam hakkında bilgi vermenin çok ötesinde- tanıtımında özellikler taşımaktadır. Nitekim bu söyleşi, ilginç felsefi değerlendirmeler, yorumlar içermekte, özellikle de dil felsefesinin güncel sorunları hakkında birçok dikkat çekici bilgiler vermektedir. Sadece dil felsefi ile uğraşanlar değil, doğrudan doğruya dilciler de çeşitli günümüz sorunları hakkındaki ilginç tartışmaları bu söyleşide bulabileceklerdir.

Dr. Lepore, dil felsefesinin günümüzde önde gelen isimlerinden birisidir ve görüşleriyle bu konudaki çalışmalara öncülük etmektedir. O'nun bu özelliği, özellikle dil felsefi sorunlarının özlü bir şekilde kavranılması, tanıtılması ve okuyucuya sunulmasına olanak vermektedir. Yapay zekâdan dil çalışmalarına kadar uzanan bir alanda dil felsefi önemini ve yerini korumaktadır. Lepore ile yapılan bu söyleşi, bu alanlarla ilgilenenlere ilginç ve değerli ipuçları vermektedir.

Dr. Lepore, Rutgers Üniversitesi Felsefe Bölümünde “Board of Governors professor” unvanına sahip dört öğretim üyesinden birisidir, Finlandiya Bilim ve Sanatlar Akademisi (Finnish Academy of Arts and Sciences) üyesidir ve ayrıca Amerika'da konusunda öncü kişilerden birisi olarak tanınmaktadır.

Dr. Lepore'nin dil felsefesi, mantık felsefesi, metafizik ve zihin felsefesi konularındaki başlıca yayınları ise şunlardır: Matthew Stone ile birlikte *Imagination and Convention* (Oxford University Press, 2015). Barry Loewer ile birlikte *Meaning, Mind and Matter: Philosophical Essays* (Oxford University Press, 2011). Herman Cappelen ile birlikte *Liberating Content* (2016) ve *Language turned on itself* (2007, Oxford University Press). *Insensitive Semantics* (2004, Basil Blackwell). Kirk Ludwig ile birlikte *Donald Davidson: Meaning, Truth, Language and Reality*, (Oxford University Press, 2005) ve *Donald Davidson's truth-theoretic Semantics*, (Oxford University Press, 2007). *Meaning and Argument*. Jerry Fodor'la *Holism: A Shopper's Guide* (Blackwell, 1991) ve *The Compositionality Papers* (Oxford University Press, 2002). Sarah-Jane Leslie ile birlikte *What Every Student Should Know* (Rutgers Press, 2002). Edit ettiği kitaplar arasında (B. Smith'le birlikte) *Handbook in Philosophy of Language*, Oxford University Press, 2006), *Truth and Interpretation* (Blackwell, 1989). Zenon Pylyshyn ile birlikte, *What is Cognitive Science?* (Blackwell, 1999). Ernie Lepore aynı zamanda Blackwell'in çıkardığı “Philosophers and Their Critics” isimli serinin de genel editörüdür.

(Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, Araştırma Görevlisi Merve Arlı'yı sade ve anlaşılması kolay çevirisi için kutluyorum. Prof. Dr. Şafak Ural)

Söyleşinin aslına şu linkten ulaşılabilir:

<http://www.3ammagazine.com/3am/meaning-truth-language-reality/>

holism) reddedildiğinde çarpık sezgilerin (perverse intuitions) ortaya çıkacağını ileri süren bir kitap yazmıştır. O bu görüşünü, genel anlayışa ve Donald Davidson'un onunla 5 yıl boyunca konuşmamasına neden olan sert bir münakaşaya rağmen savunmuştur. Fakat O, Jerry Fodor, Hermen Cappelen, Kirk Ludwig ve diğerleriyle her zaman işbirliği içinde oldu. Çünkü inanıyordu ki bir başkası size yeni bir şey öğretemiyorsa vay halinize! Lepore, yeni nesil dil filozoflarının hocalarına göre dil hakkında daha çok şey bildiğini ve dolayısıyla ikinci Rönesans'ın başlatıcıları olduğunu düşünüyor. O bir İskoç viskisi olsaydı, boğazınızı yakan bir Laphroaig gibi zengin bir caz olurdu. Muhteşem!

3: AM: Sizi felsefeci olmaya iten nedir? Bu durum herhangi bir kimseye sürpriz olmuş muydu?

Ernie Lepore: Üniversitedeki ilk yılımda ölüm döşeğindeki anneme avukat olacağıma dair söz vermişim. Bir yıllık yastan sonra üniversiteye geri döndüm. O dönemde ortak kanı felsefenin hukuk öncesi en iyi ana dal olacağıydı. Lisede okuduğum Sartre ve Camus'nün romanlarından aşına olduğum tarzda olmasa da, Umass-Amherst'in o dönemde sağlam bir felsefe bölümü vardı. Düz yazı hakkındaki çekincelerim, dilbilgisine daha çok nerede çalışabileceğim konusunda bir arayışına sevk etti. Cevap, dilbilim idi.

18 yaşındayken Bruce Aune'dan metafizik, Ed Gettier'den modal mantık, Terry Parsons'dan matematiksel mantık ve Barbara Hall Partee'den "dilbilgisi" (semantik) dersleri aldım. Umduğumu bulamadım. Üstelik Barbara'nın sınıfındaki lisans öğrencilerin birçoğunun anadili İngilizce idi ve ben bunun haksızlık olduğunu düşünüyordum. Onlar zaten dilbilgisine hakimlerdi. Ben ne az şey biliyordum! İlk yıldan sonra resmi olmasa da hem felsefe hem de linguistik bölümlerini yeni ailem olarak kabul ettim ve bu müthiş bir birliktelik olmuştu. Peki, felsefeye olan bu yeni hayranlığım kimseyi şaşırtmış mıydı? Aslında, Amherst'e düzenli olarak gittiğim sıralarda en yakın arkadaşım olan Brian McLaughlin'i Quine ve Skinner hakkında öğrendiklerimle boğuyordum. Brian Jersey'ye geri döndü ve orada Chriss Hill'den felsefe dersi aldı. Böylece, artık ikimiz de sahaya birlikte geri dönmüş olduk. Lisansüstü öğrencilerin gelip bana liseden beri filozof

olmak istediklerini söylediklerinde hala şaşırıyorum. Çocukluğumuzda zamanımızın çoğunu güreş minderinde harcarken herhangi birimizin böyle bir düşünceyi ilginç bulacağını hayal dahi edemiyorum.

3: AM: Siz zihin felsefecisi misiniz, dil felsefecisi misiniz yoksa ikisi de mi? Ya da bu ayrım hala geçerli mi?

Ben bir dil felsefecisiyim, zihin felsefecisi değil. 1980'lerin sonlarına doğru Barry Loewer ve Jerry Fodor, araştırma konusu ister dil ister düşünce olsun, her ikisi de simgesel-temsili (representational) olduğu için aslında aralarında küçük bir fark olduğu konusunda beni ikna ederek zihin felsefesine yönelmeme sebep oldular. Beni ne kadar güç duruma düşürdüklerini fark etmem, olması gerektiğinden de fazla zaman aldı. Fark ettiğimde, dile geri döndüm. Zihinsel ve fiziksel arasındaki ilişki hakkında yargılarıma zayıf ya da güçlü, evrensel ya da yerel bağılıkların yön verip vermediğini sorguladım ve böylece de paçayı tam zamanında kurtarmış oldum. Sebep, zihin felsefesinin fazla skolastik hale gelmesi değildi. Neticede tırnak işaretleri üzerine büyük bir kitap yazmıştım. (Fodor bir keresinde noktalı virgülün felsefi çalışmalarında bir fayda sağlamayacağı konusunda beni azarlamıştı. Ona göre “that” gibi küçük konular hakkında çalışmamalıydım. Ben de “the” konusuna döndüm. “a” yeni ilgilerimden biri.)

Beni doğal dile geri döndüren şey bağıllık duygusundan ziyade dilsel kullanımın ile ilgili güçlü sezgilerdi. Bir defasında Colin McGinn bana ilk olarak kendime her zaman şunu sormamı tavsiye etmişti: “Bu konuda ne düşünüyorum?”. Bu bilgece bir tavsiyeydi. Zihin felsefesine ilişkin birçok alan için ya hiçbir sezim yoktu veya hiçbir baskın seziye sahip değildim. Dikkatinizi çekerim, birçok filozof benim dil konusundaki sezgilerimin sapkın olduğunu söyleyeceklerdir (ve söylediler). Özellikle bağlam duyarlılığı konusundaki böyleymiş. Sezginin nasıl işlediğine ilişkin kabullerimin ne kadar derinlikli olduğunu keşfetmek benim için sürpriz oldu.

Gençken felsefecilerin bazı fikirleri yalnızca kışkırtıcı olmak için benimsediklerini düşünürdüm. Onları nereye kadar savunabildiklerini görmek istiyorlardı. Şimdi minimalizmi (ya da eliminativizm, tekbencilik veya aşırı monizmi, düşünce dilini, tutarlılık-üstü mantığı ya da diğer “sapkın” görüş çeşitlerini) desteklemek için gösterilen azmi takdirle karşılıyo-

rum, siz de inansanız iyi edersiniz. Son zamanlardaki kaygım tutarlılıktır. Benimki şu şekilde: Yayımlanmış 9 kitabım ve hemen hemen 150 makalem var. Endişelenmek için çok fazla potansiyel tutarsızlık bu. Bir konudaki sezgiler ve araştırmalar bazen diğer bir alandakilerle çatışabiliyor. Bu konudaki bir örnek benim tırnak işaretleri üzerine olan çalışmamdır. Kitaptan önce bu konuda önce birçok makalem yayımlandı ve bu makalelerde bağlamcılığı savundum. Bu durum bir seminerde Jason Stanley'in, John Hawthorne'un ve Jerry Fodor'un üstünlük belirten sıfatlar için bağlamcılığı reddederken tırnak işaretleri konusunda bağlamcılığı savunmanın acayipliği üzerinde ısrarla durmalarına kadar sürdü. Bu tesadüf kitabın tamamlanmasının bir sene gecikmesine, aynı zamanda konu hakkında baştan aşağıya yeniden düşünmeme sebep oldu.

Buna benzer hikayeleri Davidson üzerine olan kitabım ve semantik/pragmatik ayrımı üzerine şu an yazma aşamasında olduğum kitabım için de anlatabilirim. Ne yazık ki bazen bir konu hakkında eldeki verinin çok küçük bir parçasına dayanarak kuram ortaya koymaya kalkıyoruz. Bu durum bana zamanında Michael Dummett ve Myles Byrnyeat ile BBCradio'da yaptığım söyleşiyi hatırlatıyor. Sunucu, oldukça yüksek sesle « Kedi, paspasın üzerindedir » diyerek başlamıştı. Neyi kastettiği konusunda en ufak bir fikrimizin olmadığı ortaya çıkınca, ona felsefedeki en önemli cümlenin bu olduğunun söylendiğini eklemişti. Dummett ise o cümlenin yerine artık « Kar, beyazdır » cümlesinin geçtiğini söyleyerek onu düzeltti. Tabii eğer şu an konuşuyor olsaydı, bu iki cümlenin de yerine « Yağmur yağıyor » cümlesinin geçtiğini söylerdi. Ne uzun bir yol gelmişiz!

3: AM: Semantik bütüncülük, dil felsefesinde son derece etkili bir yaklaşımdı ve modern felsefede en önemli isimler tarafından ileri sürülmüş ve savunulmuştu, değil mi? Quine, Davidson, Lewis, Dennett, Block, Brandom, Churchland ve diğerleri... Ek olarak da Wittgenstein'in Felsefi Soruşturmalar'ı. Anlam bütüncülüğünü hangi soruya cevap aramaya çalıştığını ve bunu nasıl gerçekleştirdiğini söyleyebilir misiniz?

Fodor 80'lerin sonunda Rutgers'te ortaya çıktığında bütüncülüğe karşı atomizm hakkında bir lisansüstü semineri yapmayı birlikte-düşünmüştük.

Davidson'un bütüncülüğü onaylamakla –kelimelerin kapsamlarının (contents) bir anlamda bir başkasına bağlı olduğu fikri- kavramsal rol semantiği (conceptual role semantics) eleştirisiyle – en az Ferdinand de Saussure'e kadar tarihi olan ve bir kelimenin anlamının diğer kelimelerle olan dolaylı (inferential) ilişkilerinin bir fonksiyonu olduğu fikri - uzlaştırabildiğimi görmek onu şaşkına çevirdi. Fodor bütüncülüğü savunmanın en iyi (belki de tek) yolunun, çıkarımsal (inferential) (kavramsal/conceptual) rol sematiğini savunmaya bağlı olduğunu düşünüyordu. (Fodor ve ben başlangıçtan itibaren şu konuda anlaşmıştık: ben nerede « kelime» yi kullansam o « kavram » derdi ve bu tersi için de geçerli. 60'larda Katz ile geçirdiği günlerden beri doğal dilin onu çok ilgilendirdiğini sanmıyorum.)

Davidson'un bütüncülük için bağımsız savlarının olduğunu düşünmüştüm. Böylece Fodor semineri beraber yapmayı kabul etti. Davidson'un bütüncülüğünü savunan "sav"larımın tezin yeniden ifade edilışinden ibaret olduğunu keşfetmek -zihinsel olarak bir oyun değişikliğine gitmek gibi çok sıkıcıydı. Fodor ve diğer meslektaşlarım örneğin Stich, McLaughlin, Loewer, Klein ve Matthews bana her hafta baskı yaptılar. (Seminerin hiç atomizme varmadığına da dikkat çekmek isterim. Bir dizi filozof yıllar içinde bütüncülük kitabımla bir Fodorcuydu olduğum sonucuna vardılar. Ama ben atomizmle ilgili iyi argüman olup olmadığından şüpheliyim.) Kendimi dönemin sonunda "Bütüncülük bir metafordur"(ya da bir resim veyahut bir yaşam biçimi veya başka bir saçmalık) gibi bir şeyi mırıldanırken buldum.

3:AM: Bütüncülüğü saldırmanızdaki hedeflerden biri Donald Davidson olduğu halde siz yine de ilginç bir şekilde ona yeniden ve yeniden geri döndünüz. Kirk Ludwig ile birlikte yaptığı çalışma hakkında yazdığınız ilk kitabınızla ilgili bir eleştirmen, bu zor filozofun karmaşıklığını çözdüğünüz için sizi övmüştü. Ama yine de bu kitabı '400 sayfalık zor bir süreç' olarak değerlendirdi. Sizin üretkenliğiniz kısmen de olsa Davidson'ın çalışmasına olan muhalif duruşunuzla açıklanır mı?

Bütüncülük kitabının basılmasının bir neticesi de Davidson'ın benimle 5 yıl boyunca konuşmaması oldu. Bu konuşmama dönemi, bütüncülük ve radikal yorum hakkında Fodor ve benim Davidson'la birlikte yaptığımız

ve oldukça düşmanca (hostile) sayılabilecek Pasifik APA Sempozyumu ile başladı. Buradaki tartışma biraz sert oldu. Fodor ve ben tonumuzu iyi ayarlamış ve eleştirel yorumlarımızı sınırlandırmış olmamıza rağmen Donald söylediğimiz hiçbir şeyi duyamaz haldeydi.

5 yıllık sürgünlüğümden sonra Davidson beni Girona’da kendi hakkında yapılan bir workshop’a davet etti. O sabah konuşacaktı ve öğleden sonraki tartışmayı da davetli bir katılımcı yönetecekti. Ben de akabindeki bütüncülük tartışmasına dâhil edilmiştim. Quine, Davidson ve Dreben bütüncüllüğü savunmada belirsizliğin rolünü tamamen önem vermediğinden dem vurdular. Ayrıca, bütüncüllüğe karşıt savlarımdan bazıları inancın bağıntısal açıklamasını öngörüyordu. Onların itirazlarının özü buydu. Ama ben sağlam bir zemin üzerinde durduğumuzu söylemesi için Jerry’i İspanya’dan aradığımı hatırlıyorum.

Davidson, hayatının geri kalanında bütüncülük kitabına hep Fodor’un kitabı olarak atıfta bulundu. Bunu iltifat etmek niyetiyle yaptı. Öldüğünde dul eşi bana kitabın bir kopyasını verdi. Bu kitabı Davidson’a benim vermiş olduğumu sanmıştı. Neden kopyanın bana ait olduğunu düşündüğünü sorduğumda ilk sayfasında Donald’a yapılan bir ithaf olduğunu söyledi. Böyle bir şey yapmış olabileceğimi tasavvur dahi edemedim. Daha sonra kitaba bakınca Davidson’un kendine ait el yazısıyla yazılmış bir not buldum. Şöyle diyordu: «Yazarlardan Don’a, küçümsemeyle». Girona’dan sonra kürkçü dükkânına geri döndüm ve Davidson’un semantik programını, büyük ölçüde ihmal edilmiş, noktalama işaretleri gibi ve “o adam” (that man) şeklindeki karmaşık işaret zamiri gibi dilsel unsura (Kirk Ludwig ile birlikte) uygulama işine giriştim. Davidson sonuçları takdir etti, çalışmayı destekledi ve beğendi. Bu Davidson’ın semantik programı üzerine daha çok çalışmaya sebep oldu. Sonuçta Kirk Ludwig’in ve benim doğru-kuramsal semantik hakkındaki kalın kitabımız ortaya çıktı. Bu aynı zamanda 1995 kışında Berkeley’de ders vermek için davet almama sebep oldu. Berkeley’de Herman Cappelen ile buluştum. Herman dil felsefesinde benim asistanımdı. Bir sonraki sene New York şehrine taşındı ve biz beraber çalışmaya başladık. Bu çalışma doruk noktasına Insensitive Semantics’le ulaştı.

Yeterince mütevazı bir başlangıç oldu; Herman, Balliol'dan hocası olan Ian Rumfitt'in imlerin (indexicals) semantiği hakkında bir makalesini önerdi. Rumfitt her konuşmacının farklı bir semantik kuramı olduğunu iddia ediyordu. "Ben Norveçliyim" ifadesinin doğruluk koşulları kimin konuştuğuna bağlı olarak değişiklik göstermesinde olduğu gibi farklı sözcelemlerden (utterances) dolayı böyle düşünüyordu. Bu görüşü kişiye özgü olarak (idiosyncratic) düşünmüştüm ama biraz araştırmadan sonra onun her yerde (ubiquitous) olduğunu fark ettim. Bu görüşün kuvveti (impetus) görüntüde masum olan şu iddiasıydı: Bir semantik kuram konuşmacının konuştuğunda ne söylediğini yakalamalı. Aynı "Ben Norveçliyim" ifadesini sözcelediğimde benim ne söylediğimin, Herman sözcelediğinde onun ne söylediğinden farklı olması gibi. Bu iddiaya karşı bizim itirazımız, söz edim çoğulculuğu –yani tek bir cümleyi sözcelediğimizde belgisizce birçok şeyi söylediğimiz görüşü- dediğimiz şeyin temelini oluşturur.

Oldukça ilginç olan bu son görüş, semantik minimalizmi geliştirmemizin öncesindeydi. Söylenen şey bir kez semantik içerikten ayrıldığında bir ifadenin semantik içeriğinin ne olduğunu yeniden düşünmemiz gerekir. Bizim cevabımız, minimalizm Davidson'ın ve Fodor'un disquotational hikâyeleriyle uyuyordu. Güncel araştırmamda bu önemli soruya geri dönüyorum.

3:AM: Ludwig'le yazdığımız ilk kitabınızda geniş ölçüde Davidson'ın 'Truth and Meaning'deki konu başlıklarına yoğunlaşmıştınız, değil mi? O halde Davidson'ın teorisini Tarski'nin meşhur Convention T. doğruluk teorisinin uygulamasının dışında kabul ediyorsunuz. Bunun bir başarısızlık olduğunu ileri sürüyorsunuz. Davidson, radikal yorum ve yorumsal destek/bağış düşüncesiyle (Tarski'nin) doğruluk teorisine bir katkı sağlamış olduğunu düşünmüş, ama sizce bunda başarılı olmamıştır. Ve Davidson'ın görüşüne, doğruluk teorisini anlam ile ilişkilendirdiği için ve ayrıca radikal yorumlama görüşünün metafizik ve epistemolojide belirli bir karşılığı olacağını, böylece inançlarımızda büyük bir hatanın olamayacağını düşünüyorsunuz. Yine ikna olmadınız. Burada elbette bütün akıl yürütmelerinizi açıklayamazsınız ama belki kabataslak da olsa Davidson'ın bu üç alanda nasıl yanlış yaptığını anlatabilirsiniz. Ayrıca, neden buna rağmen siz

onun doğruluk koşutlu semantik yaklaşımının verimli olduğunu düşünürsünüz?

Anlam kuramının mutlak doğru kuram olduğunu kastediyor olabilirsiniz, ama biz, doğruluk-koşutlu semantiği doğal dil adına savunmuyoruz. Standart argümanlar bizim için yeterli; özellikle Foster'ın eğer "S ancak ve ancak P ise doğrudur" biçimindeki cümlelerin yalnızca maddi karşılıklı koşul (material bi-conditional) öne sürdüğünü ve S'nin altına bir anlam yüklemek için fazla zayıf kaldığını söyleyen argümanı bizi ikna ediyor. Fakat yazılarımızda, sınırları belirlenmiş bir doğruluk teorisinin işe yarar (correct) bir anlam teorisine olanak verebileceğini birçok defa tartıştık. Eğer "S ancak ve ancak P ise doğrudur", anlamlı olmanın kurallarını veren yorumlama aksiyonlarından türetilmiş ise, sağ taraftaki cümle, sol taraftaki cümlelerin anlamını kendiliğinden verecektir.

Kurallara uygun olarak kullanacağımız bu tür koşul ifadeleri, bize anlam elde etmek için ihtiyaç duyduğumuz bütün bilgileri sağlar. Söylediklerim ile Davidson'ın görüşleri arasında bağdaşmazlık bulunduğunu düşünmüyorum. Literatür, Davidson'ın dil felsefesi hakkında onun yalnızca bir makalesini okuyup asıl amacını anladığına karar veren yazarların geliştirdiği toy eleştirilerle bezenmiş bir halde. Yanılıyorlar. Davidson hiçbir zaman bir anlam eliminativisti (Quine gibi) olmadı. Ne anlam indirgemecisi ne de genişleticisi oldu. Bunun aksine bir argümanı olan varsa, lütfen versin.

3:AM: Davidson'ın, anlamı, doğru (truth) kavramına başvurmadan tanımlama girişiminin çekici yanı, çok az şeyi kullanarak çok şeyi açıklamak cazibesi taşımasıydı. Bu anlamda Fodor'ın 'Language of Thought' ile Chomsky'nin 'Universal Grammar' ile yaptığı aynı şey gibi görünüyor. 'Meaning, Mind and Matter'da Barry Loewer ile birlikte bu yaklaşımın 'bir temel kabiliyeti: dil yeteneğimiz vasıtasıyla dünya hakkında ve birbirimizin inançları hakkındaki gerekçelendirilebilir inançlarımızı edinmek kabiliyetini' açıklayabileceğini söylüyorsunuz. Bunu nasıl yaptığını açıklayabilir misiniz? Bu yaklaşım dilsiz bir canlının inançları olmadığı manasına mı geliyor? Yoksa biz

bu yolla yapıyoruz ama örneğin, aslanların başka seçenekleri mi var demek oluyor?

Hayvan düşüncesiyle ilgili tartışmalardan uzak duruyorum. Ama sezgilerim kesinlikle düşünebildikleri yönündedir. Çünkü aksini iddia eden birçok kanıt temelsiz bir bütüncülüğe dayanıyor. Bu tartışmaya ciddi biçimde girmemeye çalışıyorum. Dolayısıyla şu an olup bitenden haberdar değilim. Ancak, anlam teorisinin inanç oluşumunu açıklamaktaki rolü hakkında yıllar boyunca söyleyecek çok şeyim oldu.

Bu durum, yüksek lisansımın üçüncü senesinde başladı. Kendimi Frege, model teorisi, sözcüksel semantik (lexical semantics), dil edimi (Kenneth MacCorquodale ile) ve psiko-dilbilim (J. J. Jenkins ile) hakkında derslere katılırken buldum. Bütün bu derslerin hepsinin neden semantikle ilgili olduğuna şaşırmıştım. Anlayabildiğim kadarıyla onların birbirleriyle pek alakaları yoktu. Bu beni semantiğin ne ile ilgilendiği ve neyin doğru olarak kabul edildiği konusunda bunalıma soktu. O yaz Fields'ın 'Tarski's Theory of Truth'ünü okurken semantiği fizikalizme bir tehdit olarak tasvir etmesine şaşıtm. Sonra kafamda bazı şeyler aydınlandı. Field'ın (ayrıca sonradan fark ettiğim gibi Davidson'ın da) bir anlam teorisine atfettikleri rol aslında işitilen sözcelemlerden (utterance) dünya hakkındaki kabullerimize (belief) geçişi izah ediyordu. "Yağmur yağıyor" diye sözceliyorsanız ve ben sizi güvenilir buluyorsam, ceteris paribus², yağmurun yağdığına inanmaya başlarım. Oysa İngilizce bilmeyen biri bunu yapmaz. Semantikçiler bu dilsel/dıldışı arasındaki geçişinin altına hangi bilginin yer aldığını sorarlar (ya da sormaları gerekir). Bu sorgulama, alternatif semantik yapılar kurgulamanın bir yoludur. Bunlardan birisini doktora tezimde ortaya koydum, sonraki yayınlarımın birçoğunda da bu çabam devam etmiştir.

Sonraları, çok bilinen kurguların birçoğunun bu soruya cevap vermek için yetersiz, dolayısıyla tamamen işe yaramaz olduğu neticesine vardım. Davidson'ın kendisi de bu soruma bağlı kaldı. Bazen dilsel bilgidен bahsetti ama daha çok da bir konuşmacının bu geçişleri yapabilmesi için ne biliyor olabileceğinden söz etti. Daha sağlam bir yaklaşımın gerekli olduğuna inanıyorum ve bu konuyu bir o kadar da tartıştım. Benim semantik

2 Bütün şartlar aynı kalmak koşuluyla.

teorilerin psikolojik gerçekliğiyle, dilsel iletişimle ve uzlaşım ile ilgili görüşüm, zihin ve dil arasındaki bağ konusunda daha önce önerdiğimden de derin birtakım kabuller ortaya koyuyor.

3:AM: Anlam bütüncülüğü (meaning holism) halen iddialarını bastırıyor ama siz ve Fodor ‘The Compositionality Papers’da bu iddiaları geri itiyorsunuz. Bu tartışmada bu kadar önemli olan nedir söyleyebilir misiniz?

Bileşimlilik (compositionality) önemli. Nokta! Birçoğumuz semantiğe üretkenlik konusundaki merakımız dolayısıyla girdik; yani, sonlu bir varlık nasıl sonsuz birçok cümleyi anlayabilir? Bunun nasıl mümkün olduğunu anlamak isteği bileşimliliği, - bir karmaşığın (complex) anlamının onun parçalarının anlamından nasıl kurulduğunu- sorguluyor. Birbirine yakın ama çok farklı özellikteki motivasyonlar hem bir sistematikliği hem de bundan masum olmayı içeriyor. Karmaşık birşeyi (eğer bir deyim değilse) onun parçalarını anlamadan nasıl anlarsınız ? Bileşimlilik (compositionality) olmadan eşanlı olmayan ama yakın alakalı (closely related) cümleleri nasıl anlarsınız? Örneğin, siz “Aşçı tesisatçıyı sorguladı” ifadesini “Tesisatçı aşçıyı sorguladı”yı da anlamadan anlayamıyorsanız, yani bir ifadenin anlam-katkısının (meaning-contribution) durumlar karşısında sabit olduğunu farz etmemek mi gerekiyor?

3:AM: Bu derlemede proto tipler kadar muğlaklığa (vagueness) aşırı değer atfeden yaklaşımların da üzerleri çiziliyor değil mi? Sıkıntı nerede?

EL: Şahsen muğlaklığı açıklamada bir teknik olarak görülen aşırı-değerlendirme konusundaki eleştirel makalemiz beni epey hayrete düşürdü. Eleştirilere aldırmandan bir konu hakkındaki duruşumda inatla ayak direyecek biri değilim. Yıllar içinde birçok konuda hem de yayınlarda fikrimi değiştirdiğim oldu. Yine de Fodor’la biz herkesin aksine bu makalede haklı olduğumuzu düşünüyorduk. Yakın arkadaşlarımız hatta aşırı-değer vermeler (supervaluations) hakkında şüpheli olanlar bile bize yanlış anladığımızı söylediler. Onları her seferinde dinliyoruz ve değişmez biçimde onların da bizim karşı çıktığımız konumlardan birinde oldukları sonucuna varıyoruz. Sınır bozucu bir durum.

Bizim yazılarımızda prototipler (stereotipler, kavramsal ya da çıkarımsal roller) bozguna uğruyor. Savımız hayret verecek derecede basit: Anlam bileşimseldir (compositional), prototipler değildir. O halde prototipler anlamlar değildir. Eleştirmenlerle aramızdaki konuşmayı lafı dallandırıp budaklandırarak uzatabilirim ama makalelerimiz o kadar açık ki daha fazla bir şey ekleyebilir miyim şüpheliyim. Brandom bir (non-solipsistic) anlam/kavramsal rol teorisyeni; bu yüzden de birbirine benzer çeşitli mutsuz sonuçlara batıp kalmış durumda: mesela, zihinsel herhangi bir değişiklikle birlikte inançta da değişim meydana geliyorsa, herhangi iki kişi kendi cümlelerine (ve düşüncelerine) aynı içeriği atayamayacaktır, bu yüzden de anlaşmazlık sözkonusu olmayacaktır.

Churchland, bu sorunlarla yüzleşirken, kaçmaya çalıştığı anlam benzerliğine başvurdu. Daha sağlam bir anlam basitleştirici kavramı olmadan, anlam benzerliğinden sözedilemeyeceğini söyledik. Brandom anlam bütüncülüğünü kabul ederek ama konuşanların diyaloglarının akışkan olduğunu belirterek farklı bir yol izledi. Dürüst olmak gerekirse bu cevabı hiç anlamadık

3:AM: Cappelen’le diğer kitabınız “Language Turned On Itself”. Çok iyi bir kitap çünkü sanki konusu fena halde teknik (üstdilbilimsel söylemi) gibi geliyor duyduğunuzda ama aslında en başından beri yaptığımız ve hep yapmaya devam edeceğimiz bir şey alıntılama (quotation) hakkında. Bize bariz biçimde tanıdık olduğu için gözümüze çarpmayan ama felsefenin gündeme getirip ne kadar ilginç olduğunu gösterdiği şeylere güzel bir örnek. Quotation birçok dil teorisinin bağdaştıramadığı biçimlerde çalışıyor, değil mi? O halde bize bu konunun neden dili ve zihni (minds) anlamak isteyen bir kişi için ciddi felsefi meselelere sebep olduğunu söyleyebilir misiniz? Belki bu fenomenin merak uyandıran doğasını bizlere bir tadımlık anlatabilirsiniz.

Alıntılama (Quotation) özeldir. Bir kelimenin neyi isimlendirdiğini ya da neye yüklendiğini anlamasam da, o kelimenin isim mi yoksa yüklem mi olduğunu tanyabilirim. Fakat bir ifadenin neyi alıntılıdığını (quote) bilmeden onu bir alıntı olarak tanyamam. Bunun niçin böyle olduğunu, alıntılamaaların, alıntılıdıkları unsurları kendilerinin bir unsuru gibi içermiş

olduğunu varsayarak açıkladık. Bu aynı bir ismin referansını beraberinde taşımasına beziyor. Bu fikrin çok ilginç neticeleri var. Bunlardan biri İngilizcede sonsuz sayıda ifadenin söze dökülemez olduğudur. Yine başka sonsuz sayıda ifadeler yazılamaz vb. Dil bize her farklı ifade etme (articulation) şeklini sağlıyor. Yazıbirimi (grapheme) ve telaffuzu alıntılatabildiğimiz için ve alıntıladığımız kullandığımız quotation ifadesinin bir ögesi olduğu için, bunun sonucunda örneğin bir yazı birimini alıntıladığımız zaman bunu yüksek sesle dışarıya söyleyemeyiz. Bir sesin quotation'ı için de tersine geçerlidir.

Şiir ve metafor üzerine olan çeşitli yayınlarda örneğin, Yeni Eleştirmenlerce ve onların yol ışığı olan T.S. Eliot tarafından gayretle savunulan izahın delaletini açıklamak için quotation teorimden faydalandım. Şiirin çeviriye (ve izaha) direndiği iddiası benim savıma göre, en iyisi şiirlerin kendi ifadelerini (articulation) alıntılama olarak (as quoting) açıklamaktır. Bundan şiirin sunulduğu araçları (the poem is represented) kastediyorum. Tipografisi, yazı tipini, kafiyesini, ölçüsü ve muhtelif şiir efektleri de dahil olmak üzere her şeyi içerebilir. O halde eğer haklıysam, bir şiir elbette tercüme edilemez çünkü tercümesi (ya da izahı) otomatik olarak farklı sunuşlarla ve şiirde içerik olarak kısmen farklı konularla sonuçlanacaktır.

3:AM: Sanki siz ikiniz konuya atılana kadar alıntılama (quotation) büyük felsefi düşüncenin konusu değildi. Ele aldığımız başka bir konu da kelimeler: ‘Bir kelime nedir?’ diye soruyorsunuz. Peki, bu soruyu cevaplama çabasına nasıl girişmeliyiz?

Kelimenin ne olduğu konusuna girişim alıntılamanın bireyleştirilmesi hakkındaki endişemle mümkün oldu. Burada, az önce bahsettiğim ve filozofların tamamen yok saydığı önemli bir ayrım var. İngilizcede aynı derecede yetkin iki insan düşünelim. Yalnızca biri İngilizce okuyup yazabiliyorken diğeri sadece konuşabiliyor olsun. Bu yüzden bu iki kişi aynı dili paylaşıyor olsalar da iletişim kuramazlar. Basit bir düşünce deneyi dili ifade ettiğimiz araçlarla bu araçların ifade ettikleri ifadeleri ayırmamız gerektiğini açığa çıkarıyor.

Bu durum, Davidson ve diğerlerinin bir ifadeyi onun biçimiyle ya da sesiyle ile belirlemekle hatalı olduklarını gösteriyor: bunu yapmak sözcük-

leri onların ifade araçlarıyla birleştirir. Benim kelime bireyleştirme çalışmam orada başlar. Etrafıma baktığımda, kelimeler hakkında ne kadar az yazıldığını gördüm ve çok şaşırdım.

En önemli makale Kaplan'ınkiydi. Bu süre zarfında John Hawthorne benim de aynı Kaplan gibi benzer bir metafizik projeye ilgilenmenin değerini anlamama yardımcı oldu. Mümkün hamleleri saptadı ve her birinde yanlışın ne olduğunu bulmak için işbirliği içinde olduk. Neticede, bizim dilsel pratiklerimizin kelime bireyleştirme (word individuation) için gerekli ve yeterli şartlarla tamamen uyuşmadığına karar verdik. Tarihsel olana ilgi duyduğumuzda sezgilerimiz bir yöne; iletişimle ilgili olduklarında da başka bir yöne doğru gidiyor. Geri dönüşleri bekliyoruz.

3:AM: Çalışmalarınızdaki işbirliğinin çokluğu göze çarpıyor. İşbirliği içinde olduğunuz isimler - Fodor, Hawthorne, Borg, Cappelen, Loewer, Ludwig, McLaughlin, Stone - alanında önemli bir ekip gibi duruyor. Bu sizin tercih ettiğiniz bir çalışma biçimi mi? Konu gereği bir seçim mi yoksa daha çok sizin kişisel çalışma biçiminizi mi yansıtıyor?

Ortak çalışmalarımın bilişsel bilimlerin işbirliğine uygun doğasını taklit ettiğine inanıyorum: iyi çalışma başkalarını da dahil ederek olur. Yine de her ortaklık bir diğerinden farklıdır. Kimi zaman felsefi bir problem alanın sınırlarından taşar. Felsefenin içinden ya da dışından diğer disiplinlerden görüşlere ihtiyaç duyulur. Bu durumlarda benim bilmediğim bir şeyi bilen bir ortak bulurum. Bu, olmasını istediğimden de sık gerçekleşir. Hatta işbirliği şekli de değişiklik gösterir. Bazen ilk taslağı ben yazarım bazen bir ortağım yazar. (Eğer felsefi bir ortaklık içine girecekseniz işte size bir tavsiye: ilk taslağı kendiniz yazın. Bunu yazan kişi araştırmanın geri kalanının yönünü belirler.) Fodor ile her kelimeyi birlikte yan yana yazdık; ne yaptysak klavyenin üzerinden kalkmayı redded Jerry'nin değerli kedisi Mr. James ile savaşıma pahasına oldu.

3:AM: Alanınızın şu anki durumuna bakılırsa, zihin ve dil arasındaki ilişkiyi anlamak noktasına sizin başladığınız dönemden daha yakın mıyız? Bazı fikirler iyi adına öldürülünce diğerleri daha güvenli mi görünmeye başlıyorlar?

Dil felsefesinin ikinci bir Rönesans'tan geçtiğini düşünüyorum. 90lar da herkes öldüğünü söyleyip duruyordu. 70lerde Montague, Davidson, Kripke, Lewis ve diğerleriyle birlikte zirve noktasına ulaşmıştı ama sonra her şey bitmişti. Yine de ben eski bir felsefi muammayı çözmek için bağlamcı (contextualist) tezleri geliştiren filozofları keşfediyordum. Başlangıçtan beri kuşkuyla bir biçimde nasıl olur da nesiller boyunca filozofları bağlam duyarlılığını (context sensitivity) farketmemişlerdi, merak ettim. Hiç kimse “ben”, “şimdi” ve “burada”nın bağlam duyarlılığını kaçırmadı; bunlar “bilmek”, “yığın” ve “penguen”den gerçekten farklı olabilir mi? Daha da ilginç bana dil felsefesi öldü diyen aynı epistemologlar, metafizikçiler, mantıkçılar, etikçiler ve estetikçiler şimdi doğal dildeki bağlam duyarlılığı alanında oldukça liberal bir tutum sergiliyorlar. Sonuç olarak işte dil felsefesi canlı ve gelişmekte... Genç dil felsefecilerinin hocalarına nazaran dilin doğası hakkında daha iyi bilgilendirilmiş olmaları bugünü 70lerden ayırıyor. İnanç cümlelerinin dar yelpazesinin bütün bir dil felsefesini yönetmesi artık yeterli olmayacaktır. Bu tabii felsefecilerin ikincisınıf dilbilimcilere dönüşmesi gerekir demek değil. Dilde dilbilimcilerin ilgilenmedikleri ve ilgilenmemeleri de gereken konularla ilgilenir felsefeciler. Fakat yine de dilbilimcilerden öğrenilecek şeyler var. Onları önemsememenin günahı sizin boynunuza...

1997'de Rutgers'da Bilişsel Bilimler Direktörü olduktan sonra, semantik ve edimbilim konusunda disiplinler arası birkaç küçük atölye çalışmasına sponsor oldum. Şimdi neredeyse yirmi tane oldu. Artık küçük değiller. Sonuncusunda yaklaşık yetmiş katılımcı mevcuttu. Bu atölyeler genç ve yaşlı felsefecileri, dilbilimcilerini ve bilgisayar bilimcilerini bir araya getiriyorlar. Bazıları diğerlerine oranla daha felsefi, bazıları daha dilsel olma eğilimindedir. Ancak değişmeyen bir şey var ki hiçbir katılımcı soyutlanmayı savunmuyor. Felsefeciler a priori olarak araştırmalarının başkaları tarafından bilinmeyeceğini savunurlarsa, oyun biter.

3:AM: Ve son olarak, 3:AM Dergisi okuyucularına felsefenin bu alanını daha iyi anlamalarını sağlayacak (sizin kitaplarımızdan farklı ve hızlıca okuyabilecekleri) beş kitap önerebilir misiniz?

Kariyerimin farklı zamanlarında farklı kitapların üzerimde etkisi olmuştur. Muhtemelen üzerimde ilk olarak en çok etkisi olan kitap Quine'nin Word and Object kitabıdır; bir zaman bu kitabı o kadar iyi biliyordum ki bir pasaj okusanız, hangi sayfadan pasaj okuduğunuzu bilirdim. Hey, lisansüstü öğrencisiydim. Maalesef popülerliğini koruyamadı veya belki de sadece benim sunum becerilerim yüzündendir. İki yıl önce bir lisansüstü dersimde kullanmıştım, Gil Harman ile birlikte iki yaz önce NEH Yaz Seminerinde üzerinde çalışmıştık; her ikisinde de reaksiyon “Bu sadece davranışçılıktır” şeklindeydi. Hala şaşkıyım.

İlginç bir şekilde, her iki seminer de Davidson'nun çalışmasına farklı tepkiler verdi; büyük ölçüde eleştirel olsa da, Davidson'un çalışmasını önemsediler ve felsefi olarak gördüler. Lisans ve lisansüstü öğrencisiyken, Davidson'un yazılarını elde etmek benim için zordu. Fazla bilinmeyen ve kolayca erişilemeyen dergilerde dağılmışlardı. Bu durum yazıların gizmine ekleniyordu. ‘Radikal Yorum’ ya da ‘İnanç ve Anlamanın Temeli’ ortaya çıktığındaki heyecamı hatırlıyorum. 1980 ve 1984 yılına kadar OUP Davidson'ın toplu yazılarının ilk iki cildini henüz basmamıştı, ama bana kendisi vermişti. Yıllar boyu bu koleksiyonları birçok kez öğretmiş olmalıyım. Meslek hayatımın büyük bölümünde kendi içinde uyumlu bir proje yahut program yapmak için çalıştım. Bence bu çabama değdi. Zamanla da Davidson'ın bazı fikirlerinin savunulamayacak kadar bulanık ya da merkeze konulamayacak kadar kenarda bir yerde durduğunu fark ettim. Bu durum örneğin, onun olay temelli semantiğine ya da doğrudan veya dolaylı alıntılamanın parataktik (yan yana koymak suretiyle yapılan) açıklamasına bakıldığında görülür.

Kripke'nin ‘Naming and Necessity’ kitabı yerinde bir seçim; listesinde bu kitaba yer vermeyen birisi ya samimiyetsizdir ya da hiç düşünmüzdür. Bunu Davidson ve Quine muhalefetinde rağmen söyledim. Elbette onların kitapları da önemlidir. Fakat genç bir öğrencinin bu konularla meşgul etmek istiyorsanız ondan daha iyi bir kitap bulunacağını sanmıyorum.

Dummett'in Frege üzerine ilk kitabını Notre Dame'de genç bir öğretim üyesi olarak hırsıyla yiyip bitirdiğimi hatırlıyorum. Elimden bırakamı-

yordum. Büyüleyiciydi. O sırada bu kitabı tartışacak kimse yoktu. Fakat kitapla kurduğum bağ bana yetiyordu.

Yakın zamanda ise Lewis'in 'Convention'ı beni büyüledi. Değerini anlamam uzun zamanımı aldı. Felsefeciler sordukları sorular cevap vermemeleriyle ünlüdürler ancak Lewis sorularını cevaplıyor ve cevapları da doğru. Bir defasında Fodor'a, Lewis'in kitabının neden daha geniş çapta tartışılmadığını sormuştum. "Ne söyleyeceğiz peki? Lewis doğru anlamış mı diyeceğiz?" demişti. Lewis'in etkisiyle şunu görmeye başladım: Eğer semantiği pragmatikten ve benzer şekilde Gricean dilbilimini psikolojik çizgiden ayırmak niyetindeyseniz Lewis'in kitabı sizi bu ayırım çizgisini nereden çektiğiniz konusunda yeniden düşündürcektir.

Dilbilim pratiğinde felsefecilerin genelde kabul ettiklerinden daha çok uzlaşım söz konusudur; örneğin Kripke (Grice'i izleyerek) bize bir konuşmacı ile onun muhatabı arasındaki anlaşmazlığın, örneğin "o masanın üstüne kırmızı bir mendil koydu" şeklindeki bir kullanımı "o kırmızı göründü" şeklinde verdiği cevap arasındaki anlaşmazlığın psikolojik sebeplerden kaynaklandığını söyler. Fakat bu ikinci cümlenin söylendiği tonlama düzeni, uzlaşimsal olarak anlaşmazlığın olup olmadığını belirler. Bunun psikolojiyle ilgisi yoktur. Lewis'i okumak, bunun neden böyle olması gerektiğini anlamamda yardımcı oldu.